

ISBN 978-80-557-1612-1

9 788055 716121

umb
UNIVERZITA
MATEJA BELA
V BANSKEJ BYSTRICI

Barbora Vinczeová NÁSTROJE CAT NA SLOVENSKU

2019

Barbora Vinczeová

NÁSTROJE CAT NA SLOVENSKU

 ELIANUM

Mgr. Barbora Vinczeová, PhD.

NÁSTROJE CAT NA SLOVENSKU

2019

© Mgr. Barbora Vinczeová, PhD.

Recenzenti:

prof. PhDr. Edita Gromová, CSc.

doc. Mgr. Vladimír Biloveský, PhD.

Vydavateľ: Belianum. Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici
Edícia: Filozofická fakulta

ISBN 978-80-557-1612-1

PodĎakovanie

Rada by som sa poĎakovala doc. Vladimírovi Biloveskému, PhD., za odborné rady a usmernenie pri písaní monografie. PoĎakovanie patrí aj PaedDr. Alene Štulajterovej PhD., vedúcej Katedry anglistiky a amerikanistiky FF UMB, ktorá mi poskytla stabilné zázemie na katedre. Ďakujem aj Mgr. Marianne Bachledovej, PhD., Mgr. Lucii Čendulovej, PhD. a Mgr. Matejovi Lašovi, PhD., s nimi sme vždy spoločne prediskutovali vniknuté problémy. Marianne patrí vĎaka za sprecíznenie štylizácie monografie, za jazykovú redakciu PaedDr. Hedvige Kubišovej, PhD., obe svojou odbornosťou prispeli k vyššej jazykovo-štylistickej úrovni monografie. Za obálku Ďakujem Ing. Márii Kovácsovej, verím, že jej grafický návrh obálky upúta pozornosť potencionálnych čitateľov. V neposlednom rade Ďakujem všetkým členom Katedry anglistiky a amerikanistiky za to, že mi vždy s ochotou odpovedali na akékoľvek otázky a pomohli i poradili. Neoceniteľnú pomoc mi poskytli aj moji rodičia, ktorí vždy vedeli vnieŤ nadhľad aj do situácií, ktoré sa mne zdali neriešiteľné.

Autorka

Predhovor

Nástroje CAT dnes patria medzi bežné prekladateľské pomôcky. Vyvinuli sa zo strojového prekladu v momente, keď bolo zrejme, že strojový prekladač zrejme nikdy nebude spĺňať kvalitatívne požiadavky na preklad. Ich cieľom je proces prekladu urýchliť a zjednodušiť, zlepšiť celkový preklad a poskytnúť prekladateľovi pomoc. Dnes sú už nástroje CAT rozšírené nielen medzi prekladateľmi, ale dostali sa aj do výučby na vysokých školách a stali sa nielen predmetom výskumov, ale aj polemiky.

Zatiaľ čo v zahraničí sa nástrojmi CAT zaoberal nejaký výskum, na Slovensku je problematické objaviť pôvodnú odbornú literatúru. Výskumov je rovnako málo, sú iba okrajové alebo v podobe krátkych článkov. V porovnaní so zahraničím sme donedávna mali k dispozícii minimum informácií o tom, či prekladatelia na Slovensku vôbec tieto nástroje používajú, čo ich k tomu vedie, aká je ich motivácia, výhrady voči nim či dôvody ich (ne)používania.

Na základe vyššie uvedeného sme sa rozhodli realizovať výskum, ktorý by na tieto otázky odpovedal a zaplnil tak medzeru v slovenskej translatológii. Cieľom tejto monografie je preskúmať problematiku nástrojov CAT v slovenskom kontexte s dôrazom na primárnych používateľov. Práve samotní prekladatelia nám dokážu poskytnúť dôležité informácie o tom, kto a ako používa nástroje CAT.

Monografiu otvárame definovaním základných pojmov, následne prezentujeme históriu a fungovanie nástrojov CAT, výhody a nevýhody a nakoniec metodiku a výsledky výskumu. Náš výskum má sociologický charakter, teda zameriava sa primárne na prekladateľa a nie na text. Dúfame, že bude prínosom pre slovenskú translatológiu a podnieti ďalší výskum v tejto oblasti. V zahraničí podobné výskumy priniesli cenné informácie o prekladateľskom trhu a správaní prekladateľov, ktoré možno využiť pri informovanom rozhodovaní v praxi, ale aj v rámci prípravy budúcich prekladateľov.

Obsah

Predhovor	4
Obsah	5
Zoznam grafov	8
Zoznam tabuliek	9
Úvod	10
1 Čo sú nástroje CAT	12
1.1 Terminológia	14
2 História nástrojov CAT	17
2.1 Od strojového prekladu po nástroje CAT	17
2.1.1 Prvá polovica dvadsiateho storočia	18
2.1.2 Šesťdesiate roky a strata ilúzií	19
2.1.3 Nástroje CAT: po správe ALPAC	20
2.1.4 Obdobie germinácie: 1967 – 1983	20
2.1.5 Obdobie stáleho rastu: 1984 – 1992	22
2.1.6 Obdobie rapidného rastu: 1993 – 2003	24
2.1.7 Obdobie globálneho rozvoja: 2004 – 2013	25
3 Fungovanie a vývoj nástrojov CAT	27
3.1 Fungovanie nástrojov CAT	27
3.2 Vývoj nástrojov CAT	28
3.3 Strojový preklad a nástroje CAT	32
4 Výhody a nevýhody nástrojov CAT	33
4.1 Softvér, prekladová pamäť a typy textov	33
4.2 Rýchlosť nástrojov CAT	34
4.3 Kvalita prekladu a nástroje CAT	35
4.4 Cena nástrojov CAT	36
4.5 Agentúra	37
4.6 Klient	38
5 Ako to vyzeralo s nástrojmi CAT doteraz	39
5.1 Realizované výskumy	41
5.1.1 LISA: <i>Translation Memory Survey</i> (2002)	41
5.1.2 eCoLoRe: <i>Translation Memory Survey</i> (2003)	42
5.1.3 LISA: <i>Translation Memory Survey</i> (2004)	42

5.1.4	Heather Fulfordová a Joaquin Granell-Zafra: <i>Translation and Technology: a Study of UK Freelance Translators</i> (2005)	42
5.1.5	ATIO: <i>Survey of Independent Translators</i> (2005)	43
5.1.6	Elina Lagoudakiová: <i>Translation Memory systems: Enlightening users' perspective</i> (2006).	43
5.1.7	OTTIAQ: <i>Survey on Rates and Salaries</i> (2007)	44
5.1.8	ATIO: <i>Results of the 2007 Survey of Salaried Translators</i> (2007)	44
5.1.9	Sarah Dillonová a Janet Fraserová: <i>Translators and TM: An investigation of translators' perceptions of translation memory adoption</i> (2007)	44
5.1.10	Shigeo Mikawa: <i>CAT Tools in Japan</i> (2008)	44
5.1.11	Jakub Absolon: <i>Prieskum efektívnosti využívania nástrojov pre počítačom podporovaný preklad</i> (2010)	45
5.1.12	Martin Djovčoš: <i>Kto, čo, ako a za akých podmienok prekladá: Prekladateľ v kontexte doby</i> (2012)	45
5.1.13	LingoIO: <i>Survey of the Global Translators Community</i> (2014)	45
5.1.14	Mikhail Mikhailov: <i>Minor language, major challenges: the results of a survey into the IT competences of Finnish translators</i> (2015)	46
5.1.15	SDL: <i>Research Study</i> (2016)	46
5.1.16	Martin Djovčoš – Pavol Šveda: <i>Mýty a fakty o preklade a tlmočení na Slovensku</i> (2017)	47
5.1.17	Miroslav Pošta: <i>Výsledky ankety o využívaní nástrojů CAT a MT</i> (2017)	47
5.2	Sociológia prekladu	48
6	Ako sme postupovali	51
7	Čo nám výskum ukázal	54
7.1	Kto sa do výskumu zapojil	54
7.1.1	Vek	54
7.1.2	Pohlavie	55
7.1.3	Vzdelanie	56
7.1.4	Jazyk	56
7.1.5	Spôsob obživy	57
7.1.6	Počítačová kompetencia	58
7.1.7	Typ textov	58
7.1.8	Formát textov	59
7.2	Ako vyzerá priemerný respondent	59
7.3	Slovenský prekladateľ a nástroje CAT	62
7.3.1	Nástroje CAT a texty	65

7.3.2	Ako, kedy, a prečo začali prekladatelia používať nástroje CAT	66
7.3.3	Nástroje CAT: obľúbenosť, spokojnosť, prínos	69
7.3.4	Výhody a nevýhody nástrojov CAT: cena a prekladová pamäť	75
7.5	O nástrojoch CAT slovami prekladateľov	81
7.5.1	Používanie nástrojov CAT	81
7.5.2	Kvalita prekladu	84
7.5.3	Rýchlosť vyhotovenia prekladu	85
7.5.4	Typ textov	86
7.5.5	Najväčšia výhoda nástrojov CAT	88
7.5.6	Najväčšia nevýhoda nástrojov CAT	89
7.5.7	Cena nástrojov CAT	91
7.5.8	Cena finálneho prekladu	93
	Záver	95
	Bibliografia	99
	Elektronické zdroje	103
	Menný register	108
	Prílohy	110
	Príloha č. 1: Dotazník	110
	Príloha č. 2: Interview	114

Zoznam tabuliek

Tabuľka 1: <i>Vek</i>	55
Tabuľka 2: <i>Vekové porovnanie</i>	60
Tabuľka 3: <i>Porovnanie vysokoškolského vzdelania II. stupňa v odbore PT</i>	61
Tabuľka 4: <i>Porovnanie jazykov</i>	61
Tabuľka 5: <i>Porovnanie typov textov</i>	62
Tabuľka 6: <i>Vek a čas používania CAT</i>	66

Úvod

Možnosť prepojiť jazyky a techniku zaujíma ľudstvo už dlhú dobu. Tento záujem sa v rámci translatológie často sústreďoval na to, či by bolo jedného dňa možné vyvinúť stroj, ktorý by uľahčil komunikáciu naprieč mnohými jazykmi. Inými slovami, ľudia zaujímalo, či by sa automatický strojový preklad mohol stať skutočnosťou. Hoci sa k tejto vízii pomaly približujeme, skúmanie prinieslo hlavné zistenie, že prekladatelia za seba nepotrebujú náhradu v podobe techniky, ale skôr pomoc pri práci. Práve vďaka takémuto zmýšľaniu na svet prišli nástroje CAT.

V súčasnosti sú už nástroje CAT neodmysliteľnou súčasťou prekladateľského procesu a stretáva sa s nimi nielen prekladateľ ako ich primárny používateľ, ale i klient ako recipient prekladu či agentúra ako sprostredkovateľ prekladov. Schopnosť používať nástroje CAT sa dnes vníma nielen ako prínos k prekladateľským zručnostiam, ba dokonca ako nevyhnutnosť či samozrejmosť, bez ktorých prekladateľ na trhu neuspее.

Nástroje CAT však nezostali iba témou pre prekladateľský trh, zároveň sa stali aj dôležitou výskumnou tematikou pre translatológiu. Vedci v odbore translatológie i prekladatelia sa začali zaujímať o nástroje CAT z vedeckého hľadiska približne v roku 2000, keď sa objavili prvé štúdie a výskumy, ktoré rozvinuli doterajšie poznatky o prepojení prekladu s technikou. Dovtedy sa výskumy v tejto oblasti sústredili prevažne na strojový preklad, ktorý existuje neporovnateľne dlhšie ako ten počítačom podporovaný. Záujem zo strany vedy sa odzrkadľuje aj vo výučbe nástrojov CAT: stali sa súčasťou výučby v študijnom odbore prekladateľstvo a tlmočníctvo.

Vďaka veľkému záujmu zo strany odbornej verejnosti je o danej tematike dostupné množstvo odbornej literatúry. Vychádzame napríklad z publikácie Lynne Bowkerovej (*Computer-aided Translation Technology: A Practical Introduction*, 2002), kde autorka poskytuje podrobný prehľad fungovania nástrojov CAT a približuje ich aj laikovi. Za prínosné považujeme aj knihy autorov C. K. Quah (*Translation and Technology*, 2006) a Sin-wai Chan (*The Routledge Encyclopedia of Translation technology*, 2015). Pracujeme s publikáciami R. Lombardinovej, E. Lagoudakiovej, D. Gouadeca a čerpáme z popredných odborných časopisov (*The Journal of Specialised Translation*, *Localization Focus*, *Meta*, *Translation Today* či *Translation & Interpreting*, *The International Journal of Translation and Interpreting Research* a i.). Ako napovedá uvedený prehľad literatúry, väčšina zdrojov pochádza zo zahraničia. Ide o dôsledok toho, že pôvodnej slovenskej odbornej literatúry, ktorá sa venuje nástrojom CAT, je minimum. Nástroje CAT sa spomínajú iba v niektorých slovenských článkoch ako súčasť výučby či odborného prekladu, prípadne ich nájdeme ako zmienku v knihách o preklade. Dôkladná rešerš v slovenských knižniciach ukázala, že komplexné monografické dielo o nástrojoch

Názov: Nástroje CAT na Slovensku

Autorka: Mgr. Barbora Vinczeová, PhD.

Recenzenti: prof. PhDr. Edita Gromová, CSc.

doc. Mgr. Vladimír Biloveský, PhD.

Jazyková korektúra: PaedDr. Hedviga Kubišová, PhD.

Obálka: Ing. Mária Kováčsová

Náklad: 100 kusov

Rozsah: 116 s., 7AH

Vydanie: prvé

Formát: A5

Vydavateľ: Belianum. Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici

Edícia: Filozofická fakulta

Rok: 2019

Tlač: EQUILIBRIA, s.r.o.

ISBN 978-80-557-1612-1